

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTA KANCELEJA

Valsts prezidenta defensīvā funkcija (Satversmes 42. – 44.pants)

Jānis Pleps

Valsts prezidenta konstitucionālo tiesību padomnieks

Saturs

- **Ievads**
- **Satversmes regulējuma apjoms**
- **Satversmes regulējuma ģenēze**
- **Citu valstu konstitucionālais regulējums**
- **Bruņoto spēku augstākais vadonis**
- **Virspavēlnieka iecelšana**
- **Kara pasludināšana**
- **Nepieciešamo aizsardzības soļu speršana**
- **Secinājumi**

Ievads

- Satversmes regulējums tekstuāli lakonisks un saturiski iztulkojams
- Satversmes valoda
- Nenoteikto tiesību jēdzienu konkretizācija
- Satversmes regulējuma detalizācija likumdošanas ceļā
- Satversmes iztulkošana atbilstoši starptautiskajām tiesībām
- Satversmes iztulkošana Satversmes tiesā un tiesību zinātnē

Satversmes regulējuma apjoms

- Valsts prezidents ir valsts bruņotā spēka augstākais vadonis (Satversmes 42.panta pirmais teikums)
- Valsts prezidents kara laikam ieceļ virspavēlnieku (Satversmes 42.panta otrais teikums)
- Valsts prezidents uz Saeimas lēmuma pamata pasludina karu (Satversmes 43.pants)
- Valsts prezidents sper nepieciešamos militārās aizsardzības soļus (Satversmes 44.pants)

Satversmes regulējuma ģenēze

- Satversmes 42.panta pirmais teikums – formulējums pārņemts no Krievijas 1906.gada pamatlikumu 14.panta un Vācijas 1919.gada konstitūcijas 47.panta
- Satversmes 42.panta otrais teikums – līdzīgs regulējums Igaunijas 1920.gada konstitūcijas 80.pantā, Polijas 1921.gada konstitūcijas 46.pantā un Lietuvas 1922.gada konstitūcijas 53.pantā
- Satversmes 43.pants – 1920.gada Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumu 5.panta otrais teikums (līdzīgs regulējums Francijas 1875.gada konstitūcijas 9.pants un Vācijas 1919.gada konstitūcijas 45.pants)
- Satversmes 44.pants – oriģināls formulējums (ideja pārņemta no Vācijas 1919.gada konstitūcijas 48.panta)

Citu valstu konstitucionālais regulējums: Lietuva (1992)

- Republikas prezidents – valsts bruņoto spēku augstākais vadonis (140.panta otrā daļa)
- Konstitūcijā regulēta Valsts aizsardzības padome, kā arī valdības, aizsardzības ministra un bruņoto spēku komandiera atbildība Seimam
- Seims izsludina kara stāvokli un lemj par bruņoto spēku izmantošanu Tēvzemes aizsardzībai un starptautisko saistību izpildei (142.panta pirmā daļa)
- Republikas prezidents organizē valsts aizsardzību un izsludina kara stāvokli bruņota iebrukuma gadījumā (nepieciešama Seima piekrišana) (142.panta otrā daļa)
- Republikas prezidents ieceļ karaspēka komandieri ar Seima piekrišanu (84.pants)

Citu valstu konstitucionālais regulējums: Igaunija (1992)

- Republikas prezidents – Igaunijas nacionālās aizsardzības augstākais komandieris (78.pants)
- Republikas prezidents agresijas pret Igauniju gadījumā pasludina kara stāvokli (78. un 128.pants)
- Republikas prezidents ieceļ virspavēlnieku (78. un 128.pants) (*atcelts ar 2011.gada grozījumiem*)
- Pēc Republikas prezidenta priekšlikuma Rīgikogu var pasludināt kara stāvokli un lemt par bruņoto spēku izmantošanu starptautisko saistību izpildei (128.pants)
- Pēc Republikas prezidenta priekšlikuma Rīgikogu ieceļ bruņoto spēku komandieri (65. un 78.pants) (*atcelts ar 2011.gada grozījumiem*)

Citu valstu konstitucionālais regulējums: Polija (1997)

- Republikas prezidents – bruņoto spēku augstākais komandieris (134.panta pirmā daļa)
- Miera laikā Republikas prezidents pilnvaras īsteno ar aizsardzības ministra starpniecību un ieceļ ģenerālštāba priekšnieku un augstākos komandierus (134.panta otrā daļa)
- Kara laikam Republikas prezidents ieceļ virspavēlnieku (134.panta ceturtnā daļa)
- Seims pasludina kara stāvokli (ja notikusi agresija vai jāpilda starptautiskās saistības) un slēdz mieru (116.pants)
- Ja ir ārējs apdraudējums, agresija vai to prasa starptautiskās saistības, Republikas prezidents izsludina kara stāvokli (nepieciešama Seima piekrišana) (229.pants)

Citu valstu konstitucionālais regulējums: Somija (1999)

- Republikas prezidents – bruņoto spēku virspavēlnieks (128.panta pirmā daļa)
- Apdraudējuma gadījumā virspavēlnieka amatā Republikas prezidents var iecelt citu Somijas pilsoni (128.panta pirmā daļa)
- Republikas prezidents lemj kara un miera jautājumus ar parlamenta piekrišanu (93.pants)
- Republikas prezidents lemj par Somijas dalību militāru krīžu pārvaldībā (58.pants)

Citu valstu konstitucionālais regulējums: Ungārija (2011)

- Republikas prezidents ir bruņoto spēku virspavēlnieks (9.panta otrā daļa)
- Parlaments, bet, ja tas aizkavēts, tad Republikas prezidents izsludina kara stāvokli, nacionālās krīzes stāvokli, izņēmuma stāvokli un izveido Nacionālās aizsardzības padomi (48.panta pirmā un trešā daļa)
- Bruņoto spēku izmantošana militārajās operācijās (47.pants)
- Plašs dažādu stāvokļu regulējums konstitūcijā (48. – 54.pants)

Bruņoto spēku augstākais vadonis

- Citu valstu konstitucionālajām iekārtām tipisks regulējums
- Nenoteikts tiesību jēdziens, kura saturs ir iztulkojams, kā arī detalizējams likumdošanas ceļā
- Detalizējums: Nacionālās drošības likums, Nacionālo bruņoto spēku likums, Militārā dienesta likums un Zemessardzes likums u.c.

Virspavēlnieka iecelšana

- Citu valstu konstitucionālā pieeja atšķirīga
- Virspavēlnieka pilnvaras nosakāmas likumdošanas ceļā
- Regulējums starpkaru periodā – 1932.gada Likums par bruņoto spēku virsvadību
- Mūsdienu regulējums - Nacionālās drošības likums
- Valsts prezidenta likumdošanas iniciatīva attiecība uz virspavēlnieku

Kara pasludināšana

- Jautājums par kara pasludināšanu starptautiskajās tiesībās
- Citu valstu konstitūcijās – kara stāvoklis, reaģējot uz ārēju apdraudējumu vai agresiju
- Bruņoto spēku izmantošana, izpildot starptautiskās saistības

Nepieciešamo militārās aizsardzības soļu speršana

- Satversmes valoda varētu šķīst novecojusi, bet pēc būtības arī citu valstu konstitūcijās pastāv šādas valsts galvas pilnvaras
- Satversmes 44.pantā paredzēto Valsts prezidenta pilnvaru un Satversmes 62.pantā paredzēto Ministru kabineta pilnvaru nošķiršana
- Detalizējums likumdošanas ceļā: šobrīd Nacionālās drošības likums
- Interpretācijas iespēja: Latvijas Centrālās padomes precedenti

Kopsavilkums

- Valsts prezidenta kā bruņoto spēku augstākā vadoņa statuss konstitucionāli tradicionāls un atbilstošs mūsdienu attīstības tendencēm
- Virspavēlnieka nepieciešamības kara laikam pārvērtējums vai šā institūta modificēšana
- Kara pasludināšanas problemātiskums (nepieciešamība Satversmi iztulkot atbilstoši starptautiskajām tiesībām)
- Valsts prezidenta pilnvaras valsts aizsardzībā pret ārēju agresiju konstitucionāli tradicionālas un lielā mērā atbilstošas mūsdienu attīstības tendencēm

Paldies par uzmanību!

